

Kunst en klimaat

Esther Kokmeijer, kunstenaar en ontdekkingsreiziger

She stands and stares

Esther Kokmeijer *Blue, Celeste, Turquoise / She has something sensual*, 2019

Kunstenaars zijn meesters in het visualiseren, verbeelden en overtuigen. Met hun werk vertellen ze verhalen die bekliven. Als het gaat om het klimaat is hun benadering niet per se wetenschappelijk of apocalyptisch, eerder is het ze te doen om bewustwording en beïnvloeding. Wat moet er veranderen in onze omgang met natuur en milieu en vooral, hoe kunnen we beter samenwerken om een ommezwaai in denken en doen te realiseren? Hoe overtuigen we het grote publiek van de noodzaak tot verandering en samenwerking?

Etienne Boileau

De tentoonstellingsruimte van Garage Rotterdam is de plek waar we hebben afgesproken. Terwijl de expositie *Dearest Y* om ons heen wordt opgebouwd, praat ik met Esther Kokmeijer over haar werk en leven. Kokmeijer (1977) is kunstenaar, ontwerper en ontdekkingsreiziger. In die laatste hoedanigheid vatte zij een fascinatie voor Antarctica op, een continent op de Zuidpool waar zij opvallend vaak heen reisde en dat haar inspireerde in haar werk als kunstenaar.

Je noemt jezelf kunstenaar, ontdekkingsreiziger en ontwerper. Hoe verhouden die drie hoedanigheden zich tot elkaar?
"Ik ben afgestudeerd als grafisch ontwerper in Kampen, nu onderdeel van ArtEZ, maar bleef altijd de vrije kant van het vak opzoeken. Eigenlijk wilde ik het liefst mijn eigen fascinaties volgen in plaats van het verhaal van iemand anders uitwerken. Dus ben ik na een tijdje als vrij kunstenaar aan het werk gegaan. Weer later, in 2014, deed ik aan het Arctisch Centrum van de Rijksuniversiteit Groningen de minor 'Arctic and Antarctic Science'. Daarna ben ik steeds meer gaan samenwerken met wetenschappers die kennis hebben van de Noord- en Zuidpool."

Vanwaar die specifieke belangstelling voor Antarctica?
"Voor een project ben ik in 2003 naar het zwaartepunt, ofwel geografische midden, van elk continent afgereisd. Behalve dat van Antarctica heb ik elk geografisch midden van onze wereldbol fysiek bezocht. Het zwaartepunt van Antarctica is de koudste plek op aarde. In de winter kan het er minus 90° C zijn; het is ook de moeilijkst bereikbare plek ter wereld. De Chinezen hebben op ongeveer 170 kilometer van het zwaartepunt een wetenschappelijk station gebouwd. Om er te kunnen komen gaan ze met megatrucks vanaf de kust over de ijsvlakte naar de plek van bestemming. Een expeditie van twintig dagen heen en twintig dagen terug. In 2013 ben

ik voor het eerst naar Antarctica afgereisd als expeditiefotograaf en om werk als vrij kunstenaar te maken; ik was toen al met het thema klimaat bezig. Dit was de eerste stap in de queeste om ooit een keer het exacte midden van Antarctica te bereiken, wat tot op heden nog niet gelukt is."

Welke delen van Antarctica heb je wél kunnen bezoeken?
"Het Peninsula (schiereiland) heb ik vaak bezocht per schip als expeditiegids, filmer en fotograaf. Ik geef aan boord ook lezingen over fotografie op de poolgebieden, waar heel andere technieken bij komen kijken. Als onderdeel van het project om af te reizen naar het zwaartepunt van Antarctica ben ik naar het enige dorp daar geweest, de Argentijnse basis Base Esperanza. Hier verblijven naast wetenschappers ook gezinnen met kinderen."

Maak je daar ook kunst ter plekke op Antarctica?
"Deels wel, maar op Antarctica gelden strenge regels, ooit vastgelegd in het *Antarctic Treaty* waarin staat dat er alleen vredelievende en wetenschappelijke activiteiten plaats mogen vinden en dat je als mens ook niets in het gebied mag achterlaten of meenemen. Veel van mijn werken gaan over deze bescherming van Antarctica. Het werk *Stones I would have taken*, gaat over het idee dat iedereen wel heeft om een steen ergens vandaan mee te nemen als souvenir. Tijdens mijn werk als gids op Antarctica pakte ik intuïtief de stenen op die me opvielen en fotografeerde dan mijn hand met daarin de steen. Vervolgens legde ik 'm weer terug op exact dezelfde plek en dat legde ik ook vast. Een ander voorbeeld is het werk dat uit glas bestaat: *Cultural Geology*. Uit de vierkante meter die ik aan de kust van Antarctica heb uitgezet, heb ik het aangespoelde en door de golven afgesleten glas gehaald. Eigenlijk heel schrijnend dat er glas van menselijk gebruik op zo'n verlaten plek kan aanspoelen. Antarctica is niet voor niets tot beschermd gebied verklaard vanwege de ongerepte natuur. De weinige mensen die er komen, mogen geen ecologische voetafdruk achterlaten. Het is wrang te zien hoe paradoxaal die poging is om slechts een deel van de wereld te vrijwaren van de ecologische impact die de mens elders heeft op onze planeet."

Waar gaat je werk over?
"De meeste van mijn werken gaan over de *Global Commons*, wereldwijde natuurlijke hulpbronnen op aarde: de oceanen, de atmosfeer, het heelal en Antarctica. Ik onderzoek hoe ze met elkaar in verbinding staan en hoe er een soort van balans in te vinden is, of door welke oorzaken die juist

verstoord wordt. Klimaatverandering gaat heel erg over onbalans tussen de onderdelen, die met elkaar in verbinding staan. Als er ergens iets wordt toegevoegd of weggehaald, moet die balans weer opnieuw gezocht worden. Ik heb daarom ooit porseleinen vellen gemaakt met daarin de tekst van de originele verdragen over de natuur. Voor elke *global common* koos ik een bijbehorend internationaal verdrag, dat ik in porselein heb uitgevoerd. Porselein is heel hard en tegelijkertijd erg kwetsbaar. Ze staan symbool voor zowel de kracht van deze internationale verdragen als ook de kwetsbaarheid als er niet goed genoeg voor gezorgd wordt. Het *Antarctic Treaty* zie ik als de meest succesvolle internationale samenwerking ter wereld. De regelgeving daarin is heel strikt en wordt vooralsnog goed nageleefd, maar de vraag is wel voor hoe lang. Ik heb deze werken eerder geëxposeerd in onder andere Tabakalera in San Sebastian, Tent Rotterdam en het Fries Museum in Leeuwarden."

Je hebt samen met anderen ook een tijdschrift over Antarctica opgericht?
Klopt. *Antarktikos* is een tijdschrift dat de kunst en wetenschap op Antarctica samenbrengt. Het wordt gevuld met fraaie foto's, artikelen en opiniërende stukken van wetenschappers en kunstenaars. Het eerste nummer is net uit.

Esther Kokmeijer, *Cultural Geology*, 2015-heden, Base Esperanza Antarctica

Hebben je onderzoeken en ontdekkingstochten op Antarctica je kijk op de wereld veranderd?
"Zeker, het is prachtig om de ijsbergen te zien draaien en er grote stukken ijs met een enorme knal vanaf zien breken, wat ik in de films *Stillness* probeer vast te leggen. Je kunt dat heel erg associëren met verval, maar in wezen is het allemaal onderdeel van een kringloop die altijd al plaatsvond. Het is pure schoonheid, maar wel verontrustend dat het ijs nu een stuk sneller afkalft dan voorheen. Tegelijkertijd zie je aan die ijsbergen dat de natuur ook heel veerkrachtig is en zich steeds herstelt; bij elk stuk ijs dat afbrokkelt vindt de ijsberg steeds weer een nieuwe positie om in balans te blijven. Als mens hebben wij veel last van klimaatverandering, omdat het ons beperkt in onze mogelijkheden, maar de natuur zoekt altijd naar een nieuwe balans."

Dearest Y, Garage Rotterdam, 15 februari t/m 17 april 2022
www.garagerotterdam.nl
www.estherkokmeijer.nl
www.antarktikos.com